

УДК [378.015.3:159.923:378-051

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-101-7>

САМООРГАНІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПРОЯВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДАТНОСТЕЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Дубінка Микола Михайлович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
*Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка*
mdubinka72@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7129-3750

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність проблеми самоорганізації та відображено сутність цього феномену як суб'єктної властивості, що є важливим компонентом процесу оволодіння майбутніми викладачами педагогічними здатностями, рівень сформованості яких допомагає реалізовувати складні професійні завдання. Тобто здобувач вищої освіти має володіти такими здатностями: ставити і реалізовувати цілі, вміло розподіляючи час; уміти ефективно планувати професійну діяльність; уміти використовувати педагогічний інструментарій; прагнути до саморозвитку; здійснювати самоконтроль, саморефлексію, самовдосконалення. Здатності, що окреслені, є визначальними у вирішенні освітніх, особистих і професійних завдань.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичної основи сутності самоорганізаційних педагогічних здатностей у майбутніх викладачів вищої школи.

Методи дослідження теоретичних основ зазначеної проблеми: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація результатів наукових пошуків та наявної науково-педагогічної літератури.

Результати. Освітній процес підготовки майбутнього викладача досліджується в нерозривному зв'язку зі змістом його діяльності, де ключовим компонентом є самоорганізація. Вона визначається як властивість суб'єкта, що пов'язана з умінням організувати себе, а її змістовно-діяльнісна сторона розкривається через такі педагогічні здатності, як: цілеспрямованість, активність, обґрунтованість, мотивація, планування своєї діяльності, вираженість рішень та відповідальність за них. Виявленню стану готовності майбутніх викладачів до самоорганізації та, відповідно, виявленню рівня сформованості педагогічних здатностей буде слугувати використання сукупності діагностичних процедур: методик, тестів, опитувальників.

Висновки. Самоорганізація майбутнього викладача є динамічною та впорядкованою суб'єктною властивістю, що характеризується цілісністю та інтегративною сукупністю таких здатностей, як: мотивація, цілепокладання, аналіз ситуації, планування, рефлексія, оцінка результатів та їх корекція; уміння швидко приймати правильні рішення, доцільно розподіляти власні сили та засоби; самостійність, відповідальність, гнучкість, здійснення саморегуляції власної діяльності та емоційно-вольової сфери.

Ключові слова: особистість, мотивація, цілепокладання, планування, рефлексія, самостійність, відповідальність, самоорганізація, саморегуляція, самовизначення, саморозвиток.

SELF-ORGANIZATION OF FUTURE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AS A MANIFESTATION OF PEDAGOGICAL ABILITIES: THEORETICAL ASPECT

Dubinka Mykola Mykhaylovych,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor
at the Department of Pedagogy and Special Education
Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State University
mdubinka72@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7129-3750

Abstract. The article substantiates the relevance of the problem of self-organization and reflects the essence of this phenomenon as a subject property, which is an important component of the process of mastering pedagogical skills by future teachers. Their formation helps to implement complex professional tasks at a high level. This is ensured thanks to the following abilities: to set and implement goals, skillfully allocating

time; to be able to effectively plan professional activities; be able to use pedagogical tools; strive for self-development; exercise self-control, self-reflection, self-improvement. The described abilities are decisive in solving educational, personal and professional tasks.

The purpose of the article is to substantiate the theoretical basis of the essence of self-organizing pedagogical abilities in future teachers of higher education.

Methods of researching the theoretical foundations of the outlined problem: analysis, synthesis, generalization and systematization of the results of scientific research and available scientific and pedagogical literature.

The results. The educational process of training a future teacher is studied in an inextricable connection with the content of his activity, where the key component is self-organization. It is defined as a property of the subject related to the ability to organize oneself, and its content-activity side is revealed through the following pedagogical abilities: purposefulness, activity, reasonableness, motivation, planning one's activities, balanced decisions and responsibility for them. Identifying the state of readiness of future teachers for self-organization and accordingly identifying the level of formation of pedagogical abilities, will serve the use of a set of diagnostic procedures: methods, tests, questionnaires.

Conclusions. Self-organization of the future teacher is a dynamic and ordered subject property, characterized by the integrity and integrative set of the following abilities: motivation, goal setting, situation analysis, planning, reflection, evaluation of results and their correction; the ability to quickly make the right decisions, appropriately allocate one's own forces and resources; independence, responsibility, flexibility, self-regulation of one's own activity and emotional and volitional sphere.

Key words: *personality, motivation, goal setting, planning, reflection, independence, responsibility, self-organization, self-regulation, self-determination, self-development.*

Вступ. Новизна теми та актуальність наукових рішень. За сучасних складних умов розвитку освіти в Україні загалом та вищої зокрема важливим є забезпечення високого рівня особистої освітньої мобільності, що є внутрішнім рушієм розвитку власне фахівця, виступає механізмом адаптації до професійного середовища та характеризується як значущий фактор результативності професійної діяльності. Це, своєю чергою, вимагає високого рівня готовності викладача до організації освітньо-наукової діяльності та сформованих здатностей здобувачів вищої освіти до самоорганізації, що не є випадковим, адже самоорганізація є одним із компонентів успішного оволодіння майбутніми викладачами вибраною професією.

Провідним критерієм підготовленості майбутніх викладачів закладів вищої освіти до професійної діяльності є здатність вільно мислити та мати сформовані уміння та навички самоорганізації у сучасних умовах: формулювати цілі, продуктивно розподіляючи час на їх реалізацію; здійснювати ефективно конструювання процесу її досягнення; вміло використовувати педагогічний інструментарій; прагнути до розвитку професійних здібностей; здійснювати самоконтроль, саморефлексію, аналізувати результати самовдосконалення.

Як відомо, самоорганізація є суб'єктною властивістю майбутнього фахівця, а належний рівень сформованості умінь і навичок самоорганізації орієнтує на оволодіння здатністю самостійно набувати нові знання й уміння; розвиває потребнісно-мотиваційну сферу, що є вагомим чинником реалізації ситуації успіху; надає впевненості

та оптимізму; стимулює прагнення до високої якості здійснення професійної діяльності та її аналізу з метою вдосконалення.

Здатність до самоорганізації нами розглядається як властивість особистості майбутнього викладача виконувати дії з цілевизначення, планування, конструювання, організації діяльності, самоконтролю і самоаналізу, спроможність мобілізувати особисті ресурси (волю, здібності) для здійснення адекватних до ситуації дій, продукування ефективних рішень і гнучкого реагування на професійні завдання з метою якісного їх розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема «самості» («осердя особистісної неповторності, цілісності індивіда» (Філософський енциклопедичний словник, 2002)) та самоорганізації особистості зокрема є об'єктом наукових пошуків низки зарубіжних та вітчизняних науковців. І це не випадково, адже прагнення майбутнього викладача до пізнання самого себе, а також набуття навичок, що сприяють підвищенню рівня самоорганізації, є важливим кроком подальшого самовизначення та самовдосконалення у професійній діяльності. Так, феномен самоорганізації майбутнього педагога та його сутнісно-змістове наповнення є предметом вивчення в низці досліджень (Н. Башавець, С. Кульневич, В. Львович, І. Міщенко, К. Майнцер, Д. Ніколіс, Дж. Томас та ін.); процес самоорганізації та його педагогічний супровід досліджується в працях В. Арешонкова, Т. Гури, О. Дубасенюк, Т. Новаченко, Л. Сущенко; визначенню умов самоорганізації майбутніх фахівців різних напрямів підготовки (і особливо педагогів)

присвячені роботи О. Гончарук, О. Демченка, Т. Козловської, І. Мельник, Н. Мирончук, В. Наумчук, Т. Новаченко, О. Тесленкова, Т. Шевченко, А. Яворського та ін. Питанням формування умінь самоорганізації та її культури присвячені наукові пошуки таких дослідників, як Н. Дуднік, А. Килівник, О. Князькова, С. Котова, В. Одарченко, І. Репко, В. Федорчук.

Цінність використання ідей самоорганізації у процесі підготовки майбутніх викладачів визначається більш глибоким осмисленням педагогічних явищ, оптимальністю конструювання та проектування моделей педагогічних систем. Чітке усвідомлення процесуальної сторони зазначеного феномену сприяє ефективності використання «самості» в різних аспектах предметно-практичної діяльності.

Звідси **мета** статті полягає в обґрунтуванні теоретичної основи сутності самоорганізаційних педагогічних здатностей у майбутніх викладачів вищої школи.

Методологія дослідження та логіка представлення дослідженого матеріалу. Представлення досліджуваного матеріалу ми здійснювали на основі синергетичного підходу, оскільки синергетичні аспекти поведінки систем є універсальними, а система (як головний предмет аналізу синергетики) також є універсальною категорією, ідеї синергетики знаходять широке втілення у працях як природничого, так і психолого-педагогічного, гуманітарного, соціосинергетичного змісту, в царині соціального управління. Вивчаючи закони самоорганізації складних систем, синергетика репрезентує ті універсальні закони їх розвитку, в яких давно назріла нагальна потреба.

Вивчаючи зазначену проблему з позиції методології синергетики, ми дійшли певних висновків про можливість аналізу освітніх реалій: самоорганізація впливає з об'єктивних передумов саморуку будь-якої системи, в тому числі й педагогічної, що свідчить про її внутрішню активність, здатність до створення й ускладнення структури. Якщо розглядати самоорганізацію як явище, що поширене у соціумах, то цей феномен можна вважати й педагогічним явищем.

Самоорганізація в професійній діяльності викладачів вищої школи має істотне значення, оскільки виконання функціонально-рольових обов'язків потребує не лише реалізації ними навчально-педагогічної, організаційно-методичної, виховної функцій, здійснення наукової діяльності, а й мобілізації власних ресурсів для професійного та особистісного саморозвитку

і самовдосконалення. Належний рівень самоорганізації дає змогу викладачеві чітко визначати цілі своєї діяльності та встановлювати пріоритетність справ, ефективно планувати діяльність власну і тих, хто навчається, раціонально розподіляючи час і ресурси, вибирати адекватні методи комунікації, прогнозувати результати своєї діяльності на основі рефлексивно-оцінної діяльності.

У дослідженні ми виходили з позицій синергетичного підходу, де особистість визначається як відкрита самоорганізована система, що здатна до саморозвитку. Науковець Дж. Томас зазначав, що ця самоорганізованість характеризується як процес «упорядкування, виникнення просторових, часових, просторово-часових або функційних структур» (Томас, 1980: 9). Тому логічним є виокремлення такої вимоги до особистості майбутнього викладача, як бути здатним до самозростання, до виявлення та продукування внутрішньої ресурсної бази – особистісних структур, що допомагають розв'язанню нагальних завдань. При цьому важливим механізмом саме і виступає самоорганізованість особистості.

У контексті подальшого теоретичного аналізу зазначеної дефініції для нас слушним є уточнення сутності поняття «самоорганізація». Так, у низці довідникових джерел така категорія визначається як «процес, у ході якого відтворюється або вдосконалюється організація складної динамічної системи» (Соціолого-педагогічний словник, 2015: 328). Філософський енциклопедичний словник характеризує поняття «самоорганізація» як «активний процес формування, відтворення, збереження або удосконалення організації складної динамічної системи, що забезпечує її нормальне існування і функціонування як цілісного утворення» (Філософський енциклопедичний словник, 2002: 563).

Отже, самоорганізаційні процеси виражаються в перебудові вже наявних та у створенні нових зв'язків між елементами системи, де визначальною характеристикою є власне цілеспрямованість як досить важлива здатність у процесі професійної підготовки майбутнього викладача, стимулюючи його активність включення у діяльність та високу працездатність.

У цьому контексті цікавою є позиція Н. Дуднік. Науковець під самоорганізацією розуміє «специфічну характеристику особистості» (Дуднік, 2007: 84) майбутнього фахівця, визначаючи її як «результат і умову активності у професійній самореалізації та самовдосконаленні» (Дуднік, 2007: 84).

Науковець І. Міщенко розуміє самоорганізацію як уміння здійснювати діяльність, у процесі якої більш ефективно має прояв спроможність реалізації особистісної креативної «жилки», діяти нестандартно, творчо (Міщенко, 2023).

Н. Мирончук, визначаючи сутнісно-змістову основу самоорганізації навчально-професійної діяльності, характеризує її як «цілісне, динамічне утворення особистості» (Мирончук, 2015: 167). Як системоутворюючі її елементи автор визначає «сукупність педагогічної рефлексії, професійної компетентності і самоуправління власною діяльністю» (Мирончук, 2015: 168). При цьому головною спрямованістю є безперервність самовдосконалення майбутнього фахівця. А результатом, на нашу думку, має стати продуктивна професійна діяльність, зорієнтована на успіх.

Вважаємо, що одним із ключових питань процесу підготовки фахівця у закладах вищої освіти є формування у нього здатності до самоорганізації в професійній діяльності, ефективність якої залежить і від рівня сформованості психічних процесів, і сукупності професійно-педагогічних здібностей, стійкості мотиваційно-вольового компонента, і від власне професійної спрямованості на результат тощо. Слушною є позиція Т. Козловської, яка, підтримуючи зазначене положення, характеризує цю проблему через інтеграцію усіх сторін саморозвитку фахівця, що охоплює процеси самопізнання, самовизначення, самоорганізацію, самореалізацію, самодіяльність, самоконтроль, самооцінювання, самонавіювання, самовдосконалення. Вони як певний симбіоз допомагають продуктивно здійснювати самокерування через включення до різноманітної діяльності, спілкування та виконання певних рольових дій (Килівник, 2016).

Під час подальшого розгляду проблеми слушно наголосити, що разом з цілеспрямованістю досить важливою педагогічною здатністю самоорганізації є її осмислення, тобто коли свідомість фахівця після етапу відтворення трансформується у режим концентрації власної діяльності, розуміння її значущості. Не випадково І. Міщенко як важливу ознаку власне самоорганізованості називає здатність майбутнього викладача бути готовим до діяльності (налаштування, підтримка працездатності, емоційна стійкість, спрямованість на успіх). Така мобілізація спрямована, як стверджує автор, на реалізацію потенційно-ресурсних можливостей, а саме: «психологічних (енергетичних), інформаційних, матеріальних, фінансових і часу» (Міщенко, 2023). Так, з метою

забезпечення перших значущою є самомотивація (А. Маслоу називає її самоактуалізацією). Цей потребо-мотиваційний складник є рушійною силою, що допомагає майбутньому викладачеві бути в ролі самокеруючого суб'єкта та здійснювати власну освітню траєкторію. Умовою продуктивності внутрішньої мотивації є духовний стрижень, наявна система ціннісної бази, сформованість готовності рухатись до мети з належним вольовим підкріпленням. Все це має забезпечити успіх реалізації творчого потенціалу в основних напрямках життєдіяльності: як соціального оточення, так і професійної сфери. Практика показує: на реалізацію визначених ресурсів впливає рівень інтелектуальних здібностей, розвиток різних типів мислення, рух до самовдосконалення.

Процес самоорганізації майбутнього викладача інтегрує у собі ще й такі педагогічні здатності, як вольова саморегуляція, контроль діяльності та певне самообмеження. Так, вольова саморегуляція допомагає «координувати психічні процеси, стани, властивості та компенсувати дефіцитарні якості, властивості і можливості» (Соціолого-педагогічний словник, 2015: 330). Контроль діяльності є значущою функцією свідомості, адже, як стверджує Н. Мирончук, використовуючи дослідження С. Кульневича, має базуватися на етико-моральних засадах. А це, своєю чергою, сприяє реалізації інших важливих функцій, таких як: 1) критичність (певна суб'єктна характеристика); 2) рефлексивність («осмислення передумов, закономірностей і механізмів власної діяльності, соціального й індивідуального способу існування» (Соціолого-педагогічний словник, 2015: 312); 3) колізійність (визначення протиріч та самоаналіз прихованих причин подій); 4) мотивування («... активна, спрямована діяльність» щодо реалізації «предметного змісту потреби» (Соціолого-педагогічний словник, 2015: 213); 5) самозабезпечення належного рівня діяльності, що базується на духовності, ціннісних орієнтаціях (Мирончук, 2015: 169–170). Самообмеження – пропорційність у співвідношенні творчого і нормативного компонентів у самоорганізації діяльності. Автор наголошує, що така самоорганізація в діяльності майбутнього викладача є важливим запусковим механізмом та акцентує на ряді стадій її проходження: 1) адаптація (інтеріоризація професійних вимог до власної особи та їх самоусвідомлення, «засвоєння виробничо-технічних і соціальних норм поведінки» (Соціолого-педагогічний словник, 2015: 10), здатність до рефлексії, пошук можливих шляхів розв'язання професійно-педаго-

гічних проблем). На стадії адаптації формуються й апробуються «різні моделі організації навчальної та позанавчальної діяльності» (Мирончук, 2015: 170); 2) диференціація (структурний поділ, частинами якого є «прояв індивідуальної неповторності, формуються стиль самоорганізаційної діяльності, навички навчально-практичної саморегуляції, вміння прогнозувати професійні результати» (Мирончук, 2015: 170); 3) індивідуалізація («адекватність самооцінки, стійкі навички організації власної діяльності та самокерування, актуалізація здатності до самостійної постановки й професійного вирішення теоретичних і практичних завдань, авторський стиль моделювання й організації педагогічної діяльності») (Мирончук, 2015: 171). Як результат проходження цієї стадії у майбутнього викладача формуються вміння й навички самоорганізації, здатність до ґрунтового «самоаналізу навчально-професійних завдань, готовість до організації власної діяльності, раціонального розподілу часу та сили, у нього з'являється потреба в подальшому саморозвитку» (Мирончук, 2015: 171).

Під час реалізації змісту освітньо-професійної програми майбутній викладач стикається з безліччю бар'єрів: це й узгодження дій з нормами комунікації; визначення цільової спрямованості та визначення завдань; вибір форм, методів та засобів навчання і виховання; різноманіття шляхів

розв'язання педагогічних проблем. Оптимальність будь-якого вибору є пропорційною рівню самоорганізації, адже саме вона, як слушно зазначає В. Арешонков, інтегрує «самоструктурування, самовпорядкування і самовдосконалення особистісних, професійних та пізнавальних компетентностей педагога з метою професійної самореалізації» (Арешонков, 2007: 34).

Отже, ми розглядаємо самоорганізацію як суб'єктну властивість майбутнього фахівця. Самоорганізація особистості здобувача вищої освіти виявляється у цілеспрямованості, обґрунтованості педагогічних завдань, ефективній мотивації та самомотивації, чіткому плануванню професійної діяльності та оптимальному виборі ресурсів її здійснення, адекватності та швидкості прийняття рішень і відповідальності за них, рефлексивності та критичній оцінці результатів своїх дій, є рушієм самоосвіти й професійного самовдосконалення педагога.

З метою подальшого вивчення зазначеної проблеми та розробки методики педагогічного супроводу процесу самоорганізації майбутніх викладачів в освітньому середовищі закладу вищої освіти варто запропонувати низку діагностичних методик (Тесленков, 2014; Новаченко, 2010), використання яких сприяло би виявленню стану готовності майбутніх викладачів до самоорганізації та сформованості самоорганізаційних здатностей (таблиця 1).

Таблиця 1

Методики діагностики прояву самоорганізаційних здатностей

Автори діагностичної методики	Предмет діагностування
1	2
методика К. Замфір «Мотивація на професійну діяльність» (модифікація А. Реана); «Діагностика навчальної мотивації студентів» (А. Реан, В. Якунін, модифікація Н. Бадмаєвої)	вияв ставлення до викладацької діяльності
методики Т. Ільїної «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі» та Т. Елерса «Діагностика особистості на мотивацію до успіху»	мотивація досягнення успіху в майбутній діяльності
«Діагностика особливостей самоорганізації» (А. Ішков); опитувальники «Самоорганізація діяльності» (Є. Мандрикова) та «Стиль саморегуляції поведінки» (В. Моросанова)	з'ясування рівня обізнаності з психолого-педагогічними засадами самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності; сформованості вміння стратегічного цілепокладання та тактичного планування; визначення особливостей структурування діяльності самоорганізації; аналізу та оцінки результатів з професійної самоорганізації; наявність навичок самоконтролю та самокорекції
опитувальник для оцінки наполегливості Є. Ільїна та Є. Фещенко та «Самооцінка організованості»	визначення цілеспрямованості особистості до діяльності та організованості в ній
методика С. Полякова	діагностування вміння планувати свою діяльність
методика Т. Елерса	виявлення здатності до усвідомлення та осмислення діяльності (налаштування, підтримка працездатності, емоційна стійкість, прагнення до успіху)

Закінчення таблиці 1

1	2
методика Д. Лондона	визначення рівня прояву вольової саморегуляції, контролю діяльності (цілеспрямованості, рішучості, ініціативності, наполегливості, сміливості, витримки, організованості, самостійності, старанності, самообмеження)
методика «Автономність-залежність» Г. Паригіна	з'ясування рівня самостійності майбутнього викладача у здійсненні діяльності
методика М. Пейсахова	здатність майбутніх викладачів до самоуправління та самооцінки
методика Ю. Орлова «Потреба в досягненні» та тест Л. Бережнкової «Діагностика рівня саморозвитку і професійно-педагогічної діяльності»	потреби в досягненні мети, успіху, високих досягнень та рівня прагнення до професійного саморозвитку

Для виявлення здатності майбутніх викладачів до самоорганізації варто використовувати методики, де за допомогою анкетування кожний учасник може визначити й оцінити особистісну самоорганізацію та фактори, які заважають або стимулюють процес оволодіння нею.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Для нашого дослідження базовою є синергетика (діє обопільно, узгоджено), що вивчає «процеси самоорганізації у відкритих системах фізичної, ... та іншої природи» (Соціолого-педагогічний словник, 2015: 339), взаємодіючи з іншими «само»: самопізнанням, самовираженням, саморегуляцією, самовизначенням і, як результат, саморозвитком. К. Майнцер доводить, що відкритість і нелінійність цих систем є необхідними і достатніми умовами виникнення ефектів самоорганізації (Майнцер, 2000: 53).

Отже, за результатами аналізу наукових доробок самоорганізація майбутнього викладача характеризується як динамічна та впорядкована суб'єктна властивість, яка виявляється в цілеспрямованості, обґрунтованості педагогічних завдань, ефективній мотивації та самомотивації, чіткому плануванню професійної діяльності та оптимальному виборі ресурсів її здійснення, адекватності та швидкості прийняття рішень і відповідальності за них, рефлексивності та критичній оцінці результатів своїх дій, є рушієм самоосвіти й професійного самовдосконалення педагога.

Здатність до самоорганізації нами розглядається як властивість особистості майбутнього викладача виконувати дії з цілевизначення, планування, конструювання, організації діяльності, самоконтролю і самоаналізу, спроможність мобілізувати особисті ресурси (волю, здібності) для здійснення адекватних до ситуації дій, продукування ефективних рішень і гнучкого реагування на професійні завдання з метою

якісного їх розв'язання. У разі її здійснення особистість демонструє самостійність, відповідальність, гнучкість, вольові зусилля, здійснюючи саморегуляцію власної діяльності, як її результатів, так і емоційно-вольової сфери. Все це в комплексі забезпечує ефективність формування майбутнього викладача як професіонала.

Перспективи подальших розвідок напряму вбачаємо у розробці методики педагогічного супроводу процесу самоорганізації майбутніх викладачів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арешонков В.Ю. Педагогічна самоорганізація в системі безперервної освіти : термінологічно понятійний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2007. № 32. С. 30-35.
2. Килівник А.М. Формування культури самоорганізації майбутнього соціального педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2016. Вип. 48. С. 121-126.
3. Міщенко І.В. Самоорганізація. URL: <http://www.pharmacencyclopedia.com.ua/>.
4. Мирончук Н.М. Основні аспекти самоорганізації навчально-професійної діяльності майбутніх викладачів. *Професійна підготовка фахівців у системі неперервної освіти* : збірник наукових праць / за ред. проф. С.С. Вітвицької, доц. Н.М. Мирончук. Житомир : ФОП Левковець, 2015. С. 168-172.
5. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В.В. Радула, вид. 2-е. Харків : Мачулін, 2015. 444 с.
6. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди; редкол.: В.І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
7. Dudnik N. The role of self-organization in formation professionalism of future teachers. *Educational Dimension*, 17.2007. P. 83-90.
8. Mainzer K. Complexity and self-organization. The emergence of a new science and culture at the turn of the century. *Synergetic paradigm. Variety of searches and approaches*. 2000. P. 48-61.

9. Teslenkov A.Yu. Self-organization in activity of future teacher. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, "East West" Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. January–February. Vol. 1, 2014. P. 240–244.

10. Thomas J.B. *The Self in Education*. Windser, 1980. 115 p.

REFERENCES

1. Areshonkov, V.Yu. (2007). *Pedahohichna samoorhanizatsiya v systemi bezpererвної osvity: terminolohichno ponyatiynyy analiz* [Pedagogical self-organization in the system of continuous education: terminological and conceptual analysis]. *Visnyk Zhytomyr's'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*. Zhytomyr : Vyd-vo ZHDU im. I. Franka. 2007. № 32. S. 30–35 [in Ukrainian].

2. Kylivnyk, A.M. (2016). *Formuvannya kul'tury samoorhanizatsiyi maybutn'oho sotsial'noho pedahoha* [Formation of the culture of self-organization of the future social pedagogue]. *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho – Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi. Seriya "Pedahohika i psykholohiya"*. Vyp. 48. S. 121–126 [in Ukrainian].

3. Mishchenko, I.V. (2023). *Samoorhanizatsiya* [Self-organization]. Retrieved from: <http://www.pharmencyclopedia.com.ua/> [in Ukrainian].

4. Myronchuk, N.M. (2015). *Osnovni aspekty samoorhanizatsiyi navchal'no-profesiynoyi diyal'nosti*

maybutnikh vykladachiv [Main aspects of self-organization of educational and professional activities of future teachers]. *Profesiyna pidhotovka fakhivtsiv u systemi nepererвної osvity – Professional training of specialists in the system of continuous education: zbirnyk naukovykh prats' / za red. prof. S.S. Vitvyts'koyi, dots. N.M. Myronchuk*. Zhytomyr: FOP Levkovets', 2015. S. 168–172 [in Ukrainian].

5. *Sotsioloho-pedahohichnyy slovnyk* (2015). [Sociological-pedagogical dictionary] / Za red. V.V. Radula, vyd. 2-e. Kharkiv: Machulin, 2015. 444 s. [in Ukrainian].

6. *Filosofs'kyy entsyklopedychnyy slovnyk* (2002). [Philosophical encyclopedic dictionary]. NAN Ukrayiny, In-t filosofiyi imeni H.S. Skovorody; redkol.: V.I. Shynkaruk (holova) ta in. Kyiv: Abrys. 742 s. [in Ukrainian].

7. Dudnik, N. (2007). The role of self-organization in formation professionalism of future teachers. *Educational Dimension*, 17. P. 83–90 [in English].

8. Mainzer, K. (2000). Complexity and self-organization. The emergence of a new science and culture at the turn of the century. *Synergetic paradigm. Variety of searches and approaches*. P. 48–61 [in English].

9. Teslenkov, A.Yu. (2014). Self-organization in activity of future teacher. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, "East West" Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. January–February, Vol. 1. P. 240–244 [in Austrian].

10. Thomas, J.B. (1980). *The Self in Education*. Windser. 115 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 28.04.2023.

The article was received 28 April 2023.